

RĪGĀ

2020. gada 26. augustā
Nr. 1-23/146_e

Tieslietu ministrijai
Paziņošanai e-adresē

Ekonomikas ministrijai
Paziņošanai e-adresē

Par sprieduma lietā SKC-58/2020 ietekmi uz kreditēšanu

Latvijas Finanšu nozares asociācija (turpmāk – Asociācija) ir iepazinusies ar Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2020. gada 2. jūnija spriedumu lietā Nr. SKC-58/2020 (turpmāk – Spriedums), kas pieejams Augstākās tiesas mājaslapā, un pauž viedokli, ka šajā vēstulē turpmāk norādīto argumentu un apsvērumu dēļ Spriedumā paustās Senāta atziņas par Komerčķīlas likuma un Civilprocesa likuma normu piemērošanu var būtiski negatīvi ietekmēt nodrošināto kreditoru stāvokli.

Spriedums ir taisīts strīdā, kas ir saistīts ar komerčķīlas tiesības izlietošanu uz prasījuma tiesībām par naudas parāda samaksu gadījumā, ja komerčķīlas priekšmets ir visa komerčķīlas devēja nauda.

Spriedumā Senāts ir sniedzis atbildes uz diviem kasācijai svarīgiem tiesību jautājumiem:

1. Komerčķīlas likuma 39. un 39.² panta piemērošana gadījumā, ja komerčķīlas priekšmets ir visa komerčķīlas devēja manta;
2. Civilprocesa likuma 599. panta piemērošana, vēršot piedziņu uz naudas līdzekļiem, kuri pienākas komerčķīlas devējam no trešās personas uz iekšlāto prasījuma tiesību pamata.

1. Komerčķīlas likuma 39. un 39.² panta piemērošana

Komerčķīlas likuma 39. pants regulē komerčķīlas izlietošanu gadījumā, ja ir iekšlāta visa komerčķīlas devēja manta, uzņēmums vai tā patstāvīgā daļa. Tajā ir noteikts: “Ja iekšlāta visa komerčķīlas devēja manta un komerčķīlas devējs savu saimniecisko darbību nav izbeidzis, visa manta pārdodama kopumā, ja puses nav vienojušās citādi. Ja iekšlāts komerčķīlas devēja uzņēmums vai tā patstāvīgā daļa un komerčķīlas devējs savu saimniecisko darbību nav izbeidzis, uzņēmumu vai tā patstāvīgo daļu pārdod kopumā kā funkcionējošu, ja puses nav vienojušās citādi.”. No minētās tiesību normas jēgas izriet, ka tajā noteiktie komerčķīlas tiesību ierobežojumi būtu piemērojami tikai gadījumā, ja komerčķīlas tiesība tiek izlietota, pārdodot komerčķīlas priekšmetu vai tā daļu.

Komerčķīlas likuma 39.² pantā, kas regulē komerčķīlas izlietošanu gadījumā, ja komerčķīlas priekšmets ir prasījuma tiesības, ir citastarp paredzēts, ka gadījumā, kad ir iekšlātas prasījuma tiesības, tad komerčķīlas ņēmējs var tās pārdot vai arī prasīt

apmierinājumu no trešās personas, kas ir parādā komercķīlas devējam uz šo prasījuma tiesību pamata. Minētā Komerķīlas likuma norma ir analogiska Civillikuma 1336. panta normai, kas noteic: "Ja tādā gadījumā (1335. p.) parādnieks noliktā laikā nesamaksā, ķīlas ņēmējam ir tiesība vai nu prasīt apmierinājumu no trešās personas, kas parādā viņa parādniekam, vai prasījumu cedējot pārdot citam."

Tātad atbilstoši Komerķīlas likuma 39.² pantam komercķīlas tiesību uz prasījuma tiesībām var izlietot, ne tikai pārdodot ieķīlātās prasījuma tiesības, bet arī prasīt apmierinājumu no trešās personas, kas ir parādā komercķīlas devējam uz šo prasījuma tiesību pamata. Atbilstoši Spriedumā izklāstītajiem lietas apstākļiem Spriedumā apskatītajā gadījumā komercķīlas ņēmējs (likvidējamās AS „Latvijas Krājbanka” administrators) izlietoja komercķīlas tiesību uz prasījuma tiesībām, prasot apmierinājumu no trešās personas (AS „Energijas publiskais tirgotājs”), kas ir parādā komercķīlas devējam (SIA „Biznesa centrs „TOMO””) uz šo prasījuma tiesību pamata.

No Sprieduma izriet, ka komercķīlas tiesības, kas nodibinātas uz visu ķīlas devēja mantu, ķīlas ņēmējs nevar izlietot brīvi pēc saviem ieskatiem attiecībā uz prasījuma tiesībām, kas ietilpst komercķīlas priekšmetā, atbilstoši Komerķīlas likuma 39.² pantam arī gadījumā, kad komercķīlas tiesība uz prasījuma tiesībām tiek izlietota, nevis komercķīlas ņēmējam pārdodot ieķīlātās prasījuma tiesības, bet gan komercķīlas ņēmējam prasot apmierinājumu no trešās personas, kas ir parādā komercķīlas devējam uz šo prasījuma tiesību pamata.

Līdz ar to gadījumā, ja ir ieķīlāta visa komercķīlas devēja manta, uzņēmums vai tā patstāvīgā daļa, kreditoram – komercķīlas ņēmējam ir jāapsver nepieciešamība vienoties ar komercķīlas devēju par iespēju izlietot komercķīlas tiesību arī atsevišķi uz ieķīlētajām prasījuma tiesībām un/vai nodibināt atsevišķu komercķīlu uz prasījuma tiesībām kā uz atsevišķu mantu gadījumā.

Šādas pieejas izmantošana uz jau noslēgtajiem komercķīlas līgumiem un uz to pamata nodibinātajām komercķīlām varētu būt neiespējama vai apgrūtināta, ņemot vērā, ka komercķīlas ņēmējiem būs nepieciešams vienoties par to ar komercķīlas devējiem. Turklāt minētās pieejas izmantošana būs saistīta ar noteiktiem papildu izdevumiem.

2. Civilprocesa likuma 599. panta piemērošana

Analizējot minēto spriedumu, kritiski svarīgs šķiet tiesas secinājums par Civilprocesa likuma 599. un 574. pantu, proti, vai tiesu izpildītājs var vērst piedziņu par labu citai personai, kas nav komercķīlas ņēmējs, uz naudas līdzekļiem, kas komercķīlas devējam, kura manta ir ieķīlāta saskaņā ar komercķīlas noteikumiem, pienākas no citām personām. Atrunas par komercķīlas ņēmēja piekrišanu Civilprocesa likuma 599. pantā nav, savukārt tāda ir Civilprocesa likuma 574. pantā, kas paredz, ka, vēšot piedziņu uz kustamām lietām, kas ieķīlātas kā komercķīla trešo personu prasījumu nodrošināšanai, tiesu izpildītājs atbilstoši Civilprocesa likuma 574. panta ceturtajai daļai var vērst piedziņu tikai ar attiecīgā ķīlas ņēmēja piekrišanu, kā arī var vērst piedziņu uz naudas pārpalikumu ķīlas pārdošanas gadījumā.

Kā jau bija minēts šajā vēstulē iepriekš, Komerķīlas likuma 39.² pantā ir paredzēts, ka gadījumā, kad ir ieķīlātas prasījuma tiesības, tad komercķīlas ņēmējs var tās pārdot vai arī prasīt apmierinājumu no trešās personas, kas ir parādā komercķīlas devējam uz šo prasījuma tiesību pamata. Spriedumā konstatēts, ka, vēšot piedziņu uz naudas līdzekļiem, kas komercķīlas devējam pienākas no trešajām personām, nav notikusi piedziņas vērsana uz bezķermenisku lietu – komercķīlas priekšmetā ietilpstošām prasījuma tiesībām, kā arī nav

notikusi šo tiesību apķīlāšana, bet piedziņa ir vērsta uz naudas līdzekļiem, kas atrodas pie citām personām, kam nebija tiesisku šķēršļu.

No minētā izriet, ka komerčķīlasņēmējs, izsniedzot aizdevumu, nevar rēķināties ar to, ka, izlietojot komerčķīlu, viņš varēs realizēt Komerčķīlas likuma 39.² pantā noteiktās tiesības saņemt apmierinājumu no trešās personas, kas ir parādā komerčķīlasdevējam uz šo prasījuma tiesību pamata (konkrētajā lietā – maksājumus, ko publiskais elektroenerģijas tirgotājs ir parādā elektroenerģijas ražotājam), kas nozīmē mazāku nodrošinājuma apjomu un līdz ar to arī mazākas iespējas aizņemties gan summas, gan, iespējams, arī cenas ziņā. Turklāt zināmai nenoteiktībai saistībā ar komerčķīlas tiesības izlietošanu un komerčķīlasņēmēja tiesību un interešu nodrošināšanu, izmantojot komerčķīlu uz prasījuma tiesībām kā nodrošinājumu, varētu būt negatīva ietekme uz kredītiestādēm arī tām piemērojamo kapitāla prasību kontekstā.

Komerčķīlas tiesības mērķis ir nodrošināt komerčķīlasņēmēja prioritāti pret citiem komerčķīlasdevējam kreditoriem attiecībā uz ieņēmumiem, kuri ir gūti komerčķīlas tiesības izlietošanas rezultātā. Ja runa ir par komerčķīlu uz prasījuma tiesībām, šādas prioritātes esība nevar būt atkarīga no tā, kādā veidā komerčķīlasņēmējs izlieto komerčķīlas tiesību uz prasījuma tiesībām atbilstoši Komerčķīlas likuma 39.² pantam – tās pārdodot vai prasot apmierinājumu no trešās personas, kas ir parādā komerčķīlasdevējam uz šo prasījuma tiesību pamata. Proti, nebūtu pamatoti liegt komerčķīlasņēmējam baudīt šādu prioritāti gadījumā, ja tas izlieto komerčķīlas tiesību uz prasījuma tiesībām, prasot apmierinājumu no trešās personas, kas ir parādā komerčķīlasdevējam uz šo prasījuma tiesību pamata.

Ja nav šādas pieejas, tad komerčķīlasņēmējs ir spiests izlietot attiecīgo komerčķīlas tiesību, pārdodot ieķīlātos prasījumus, lai nodrošinātu sev prioritāti uz ieķīlāto prasījumu pārdošanas ieņēmumiem, pamatojoties uz Civillikuma 574. pantu. Taču ieķīlāto prasījumu pārdošana bieži vien var prasīt gan ilgāku laiku, gan papildu izdevumus (īpaši gadījumā, ja pārdošana ir iespējama tikai ar tiesas starpniecību). Turklāt parasti prasījuma tiesību pārdošanas cena, kuru komerčķīlasņēmējs saņem no prasījuma tiesību pircēja, būs mazāka par to naudas summu, kuru komerčķīlasņēmējs varētu saņemt tieši no trešās personas, kas ir parādā komerčķīlasdevējam uz šo prasījuma tiesību pamata. Minētais ir saistīts arī ar to, ka ieķīlāto prasījuma tiesību pircējs, vienojoties par cenu ar komerčķīlasņēmēju, ņems vērā arī tādus apstākļus, ka varbūtība, ka attiecīgā trešā persona, kas ir parādā komerčķīlasdevējam uz šo prasījuma tiesību pamata, varētu nesamaksāt visu parādu vai kādu tā daļu vai arī neveikt attiecīgos maksājumus labprātīgi (kas būs saistīts ar papildu izdevumiem, veicot parāda piedziņu ārpus tiesas vai tiesas ceļā).

Bez tam, piemērojot Civilprocesa 599. panta noteikumus atbilstoši Spriedumā paustajām Senāta atziņām, gadījumā, ja komerčķīlasdevējs nevar vai nepaspēj atrast attiecīgo prasījuma tiesību pircēju līdz tam brīdim, kad komerčķīlasdevēja parādniēks veic samaksu uz ieķīlāto prasījuma tiesību pamata, komerčķīlasdevēja parādnieka samaksātās naudas summas varētu kļūt par piedziņas priekšmetu lietās, kuras ierosināja citi komerčķīlasdevēja kreditori.

Šāds prasījuma tiesību un naudas līdzekļu, kas atrodas pie citām personām, pretnostatījums nav pamatots ekonomiski, jo naudas līdzekļi, kas parādniekam pienākas no citām personām, ir tas pats, kas prasījuma tiesības par šo naudas līdzekļu samaksu. Tādēļ Asociācija aicina izvērtēt, vai arī Civilprocesa 599. pantā nebūtu ietverama līdzvērtīga komerčķīlasņēmēja aizsardzība Komerčķīlas likuma 39.² pantā minētajos gadījumos, jo prasījuma tiesības kā komerčķīlas priekšmets tādēļ ir arī radīts, lai komerčķīlasņēmējs varētu vai nu tās pārdot vai arī saņemt apmierinājumu no trešajām personām, kas ir parādā

komerķīlas devējam uz šo prasījuma tiesību pamata, proti, saņemt naudas līdzekļus, kas atrodas pie citām personām.

Esam gatavi pārrunāt iespējamus risinājumus, ko varētu apsvērt, lai, nepārskatot Sprieduma atziņas konkrētā lietā saskaņā ar spēkā esošajām tiesību normām, ja nepieciešams, precizētu normatīvajos aktos noteikto.

Ar cieņu

valdes priekšsēdētāja

Sanita Bajāre

**ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI PARAKSTĪTS AR
DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU**

Edgars Pastars, edgars.pastars@financelatvia.eu